

Аналітичний моніторинг

Кримінальне переслідування бізнесу за ухилення від сплати податків без офіційного податкового рішення, лише на підставі певних аналітичних продуктів стає системною загрозою. Верховний Суд підтвердив, що тільки узгоджене податкове повідомлення-рішення створює підстави для відповідальності. Законодавче врегулювання потрібне для захисту підприємств, відновлення довіри та формування стабільного інвестиційного середовища в Україні

В'ЯЧЕСЛАВ КРАГЛЕВИЧ, БОГДАН СЛОБОДЯН

**В'ЯЧЕСЛАВ
КРАГЛЕВИЧ**,
партнер EQUITY, доктор
філософії в галузі права

**БОГДАН
СЛОБОДЯН**,
партнер EQUITY

Останнім часом для бізнесу складається небезпечна тенденція, що загрожує перетворитись на системну проблему. Те, що вчора було винятком, сьогодні стає реальністю — кримінальне переслідування посадових осіб підприємств за ухилення від сплати податків (стаття 212 Кримінального кодексу (КК) України) без наявності рішень контролюючих органів, що підтверджують існування податкового боргу.

Місце податкових повідомлень-рішень (ППР) або актів перевірок у матеріалах кримінальних проваджень займають аналітичні довідки чи аналітичні продукти, підготовлені самими ж правоохоронними органами, насамперед Бюро економічної безпеки України (БЕБ). На підставі лише цих документів бізнес отримує підозри, проводяться обшуки, арештовуються рахунки та майно.

Фактично правоохоронці самостійно визначають наявність податкових зобов'язань, перебираючи на себе функції податкової служби. Такий підхід прямо порушує норми податкового й кримінального процесуального законодавства, а також породжує правову невизначеність, що підриває довіру бізнесу до держави та завдає серйозної шкоди інвестиційному клімату країни.

АНАЛІТИКА ЗАМІСТЬ РІШЕННЯ

Згідно з Податковим кодексом (ПК) України податкове повідомлення-рішення є єдиним належним документом, яким контролюючий орган визначає суму грошового зобов'язання платника податків. Лише узгоджене грошове зобов'язання, підтверджене рішенням контролюючого органу, створює податковий борг — основу для будь-яких правових наслідків, включно з кримінальною відповідальністю.

Натомість у матеріалах кримінальних проваджень частіше фігурують саме аналітичні продукти БЕБ — документи інформаційно-аналітичного характеру, складені детективами чи аналітиками Бюро. Відповідно до Положення про аналітичні продукти БЕБ такі матеріали створюються для оцінювання загроз економічній безпеці держави, виявлення ризиків вчинення кримінальних правопорушень і підготовки рекомендацій.

І велика проблема для бізнесу в тому, що правоохоронці почали масово порушувати кримінальні провадження без проведення податкових перевірок і складання податкових повідомлень-рішень. Це призводить до парадоксальної ситуації: в податкових органах відсутня інформація про заборгованість підприємства, перевірок не проводили (або за результатами їх проведення жодних порушень не виявлено), ППР не складало, але досудове розслідування триває роками, здійснюються обшуки, арештовуються рахунки, фактично блокується господарська діяльність підприємств.

Застосування аналітичних продуктів як заміни офіційних податкових документів фактично означає самостійне визначення правоохоронними органами податкових зобов'язань, що виходить за межі їхньої компетенції та суперечить принципу розподілу повноважень між органами державної влади.

СУДОВА ПРАКТИКА: ПРОРИВ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд у постанові Касаційного кримінального суду в справі № 172/1310/23 від 24 червня 2025 року чітко вказав, що аналітичні дослідження спеціалістів — це не доказ у кримінальному провадженні,

адже згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи та висновки експертів, але не висновки спеціалістів чи аналітичні матеріали.

Найважливішим є те, що Верховний Суд чітко вказав: «жодні аналітичні довідки чи висновки експертів не в змозі замінити узгоджене ППР, оскільки згідно з ПК України вони не утворюють обов'язку сплати податку платником».

Це рішення має фундаментальне значення для бізнесу та системи податкового правозастосування. Верховний Суд фактично встановив, що кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків може наставати лише після того, як контролюючий орган визначить суму податкового зобов'язання, складе ППР і узгодить це рішення (або воно набере чинності після адміністративного оскарження чи спливу строку на таке оскарження).

Верховний Суд встановив межу, за якою закінчується «аналітика» та починається реальне податкове зобов'язання. А тому бізнес не має нести кримінальну відповідальність лише через те, що в правоохоронних органах «склалося враження» про несплату податків.

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ: ПЕРШІ РЕЗУЛЬТАТИ

Після появи позиції Верховного Суду суди нижчих судових інстанцій також почали змінювати свої підходи. Показовий приклад — справа № 761/41321/24 від 20 лютого 2025 року, в якій Шевченківський районний суд міста Києва скасував повідомлення про підозру саме через відсутність рішення контролюючого органу про наявність узгодженого податкового зобов'язання. Київський апеляційний суд своєю ухвалою від 18 серпня 2025 року підтвердив правильність підходу суду першої інстанції.

Це один із небагатьох випадків, коли підозра у вчиненні податкового злочину була скасована саме через процесуальну неспроможність аналітичного продукту БЕБ замінити офіційні документи контролюючих органів.

Проте такі рішення залишатимуться поодинокими випадками, доки питання не буде належно врегульовано на законодавчому рівні. Судова практика, навіть за наявності позицій Верховного Суду, розвивається повільно й непослідовно. На рівні слідчих суддів, які ухваляють рішення про обшуки, арешти та інші слідчі дії на початковій стадії кри-

мінального провадження, старі підходи можуть зберігатися ще тривалий час.

Щоби поставити крапку в практиці «аналітичних підозр» і повернути бізнесу правову визначеність, у парламенті зареєстровано законопроект № 12425 від 20 січня 2025 року. Його мета — захистити платників податків від безпідставного кримінального тиску та чітко розмежувати сфери відповідальності податкових і правоохоронних органів. Податкові питання має вирішувати ДПС, а правоохоронці можуть втручатися лише після того, як податкове зобов'язання буде встановлено в законному порядку.

ЦІНА ЗВОЛІКАННЯ — УДАР ПО ЕКОНОМІЦІ

Відсутність законодавчого врегулювання цього питання має вже негативні наслідки для економіки України. За даними Європейської Бізнес Асоціації, індекс інвестиційної привабливості України у 2024 році становив лише 2,49 бала з 5 можливих, хоча це й дещо краще, ніж 2,44 бала у 2023 році. Одним з факторів, які стримують інвестиції, є непередбачуваність правоохоронної системи та корупційні ризики.

Кримінальні провадження, ініційовані на підставі аналітичних продуктів без податкового підтвердження, посилюють атмосферу правової невизначеності. Бізнес не має гарантій, що навіть за відсутності претензій з боку податкових органів він не стане об'єктом кримінального переслідування на основі суб'єктивних висновків аналітиків БЕБ. Це підриває довіру до держави як партнера у веденні бізнесу та змушує інвесторів переглядати свої плани щодо України на користь інших юрисдикцій.

ЩО РОБИТИ?

Проблема виходить далеко за межі податкового права — це питання довіри до держави, що декларує підтримку бізнесу, але фактично допускає криміналізацію господарської діяльності без наявності податкового боргу.

Позиція Верховного Суду й рішення судів — важливий сигнал для правоохоронної системи та слідчих суддів, але остаточно виправити ситуацію можна лише шляхом законодавчого врегулювання, яке унеможливить довільне тлумачення норми та підміну функцій контролюючих органів.

Юридична визначеність і верховенство права — фундаментальні умови для формування здорового бізнес-клімату та економічного розвитку.